

PAVLA JAZAIRIOVÁ Z ETIOPIE A ODJINUD

PAVLA JAZAIRIOVÁ Z ETIOPIE A ODJINUD

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Pavla Jazairiová

Z ETIOPIE A ODJINUD

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401
www.grada.cz
jako svou 7610. publikaci

Fotografie Jiří Hůla

Odpovědný redaktor Milan Pokorný
Sazba a zlom Antonín Plicka
Návrh obálky Martin Hůla
Zpracování obálky Antonín Plicka

Počet stran 224
Vydání 1., 2020

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2020
© Pavla Jazairiová, 2020
Cover Photo © Jiří Hůla, 2020

ISBN 978-80-271-1588-4 (ePub)
ISBN 978-80-271-1587-7 (pdf)
ISBN 978-80-271-1378-1 (print)

Obsah

KRAJ ŠIRÝCH POLÍ 7

CESTA NA OSTROV 21

- Trentino 21
- Padova, Cremona, Pavia 24
- Luogosanto 30
- Starý ostrov ve Středomoří 34
- Costa Paradiso 37
- Olivová zahrada 42
- Čičone a jeho falešní přátelé 44
- Samota 49
- Civilizace 51
- Sardské příběhy 53
- Odjezdy 55

TOTO NENÍ DÝMKA 57

NĚCO Z ETIOPIE 75

- Addis Abeba – Nový květ 75
- První den 78
- Menelik a nová metropole 85
- Tvrdohlavá Taytu 86
- Víra v Krista 89
- Svatý Jiří – Bete Giyorgis 91
- Královna ze Sáby 93

Lucy na nebi s diamanty	96
Haile Selassie	98
Mengistu Haile Mariam a DERG	102
Co se ještě dovídáme o kmenech a národech této země	105
A co dál v Addis Abebě?	107
Jezero Tana	113
Gonder	122
Ach, to krásné pohoří Simien!	136
Aksúm	144
Adwa	153
Yeha	156
Skalní chrámy	158
Cesta do Lalibely	169
Kamarád Tekle	172
Lalibela	176
Jak přežít v Lalibele	182
Krvavý Téwodros	191
Harar Jugol – strašné město za hradbami	196
Arthur Rimbaud	209
Co ještě nevíme?	219

O AUTORECH 223

Pavla Jazairiová (1945)	223
-------------------------	-----

Jiří Hůla (1944)	224
------------------	-----

Kraj širých polí

V širém poli studánečka roubená... Voda studená, sukně červená... Zase pláču! Slova téhle i dalších lidových písní z Moravy mě stále dojmají. Už jako děvče jsem do nich vkládala všechny své představy.

Já uskočím, až poletí gulička, já uskočím jak na nebi hvězdička... Neznala mě, zdravila mě, červené jablůčko dávala mně... Neber si, synečku, co kdo dává, to, co jsi miloval, konec mívá...

Kolik jen těch písniček je! Tu o synečkovi prý složil rodák z malého městečka poblíž řeky Moravy. Právě tam, kde jsme nocovali.

Domky jsou i nadále v řadě, ale bílou a modrou barvu fasád nahradila šedá, béžová, utrápená zelenká. Nová móda, stejně jako tetování nebo potištěná trička? Ostatně soused svůj dům už také modernizoval. Ale pokud bych chtěla vidět skanzen, nějaký by se našel.

A dál. Baťův kanál zasypali komunisté, synagogu zbořili nacisté, domky ve staré židovské uličce jsou na spadnutí – škoda.

Ale dost s tím staromilstvím! Jsme na Moravě, meruňky zrají, zeleninové zahrady bují a slivovice nám chutná.

Moje rodina z matčiny strany pochází od Holešova. Vždy jsem si toho považovala. Babička pekla skvělé máslové dorty a zpívala o tom, jak večer na nebi hledá svou hvězdu. Představovala jsem si babičku pod kvetoucí jabloní, jak hledí do tmy. Rozkvetlá louka pokropená rosou, devatero kvítí, každé jiné.

Dědečkův otec byl místní šumař. Odtud se do naší rodiny patrně dostal hudební talent.

Babička měla čtyři děti – tři syny, od nich mnoho vnuků. A jednu dceru – mou matku – a od ní jednu vnučku, mě. Obě nás učila, že ženy musí poslouchat, že jejich šaty mají být beztvaré a bezbarvé, a dívčí vlasy nazývala „chlupy“. Z určitého pohledu byla moderní – kroj nenosila a copy si nepletla. Hodně četla, ale knihy o lásce nesnášela. Láska! Samá lež, neřest a trápení.

Zato dědeček uvažoval jinak. Podle toho, co jsem se doslechla, jeho milenky měly být krásné, početné a marnivé.

Stalo se, že jednou s celou rodinou odjeli do Srbska – neznámo proč. On tam někoho potkal, ze dne na den zmizel a nechal babičku i s dětmi bez peněz. Opuštěné rodině prý nezbylo než se živit červenými melouny. Příběh měl patrně šťastný konec, neboť dědeček žil s babičkou až do své smrti. „Utrápila ho,“ soudila má matka.

Já jsem u prarodičů vyrůstala a velmi jsem dědečka milovala. Dokonce vzpomínám, jak jsem mu jednou řekla, že má krásné oči. „Mají všichni lidé tak krásné oči, dědečku?“ Zasmál se, ale bylo vidět, jak je polichocen.

Zdali babička dědečka utrápila, nevím, ale patrně na něj měla svůj názor. Útěchu hledala v medailonku s podobiznou mladého muže jemných rysů a kadeřavých vousů. Prý ztracený snoubenec. Kam se ztratil, neřekla, patrně zemřel. Víc jsem se nedozvěděla, snad že byl učitelem malby jako ona. Malovala opravdu krásně, nejraději kosatce.

Za okny auta ubíhá krajina. Mírně zvednuté stráně, rozdělené do trochu nepravidelných čtverců a obdélníků různých barev – hnědá, žlutá, jasně zelená. Je to krásné, malebné, líbezné. Krajina mé duše. Krajina, kterou neznám.

Nedávno se tu sešla celá naše rodina. Většina přijela z Prahy, kam se v první polovině dvacátého století hrnuli prý všichni schopnější a podnikavější Moravané. Lepší práce, studium pro děti, blíž ke středu dění a rozhodování.

Kolik slavných lidí Morava zrodila! Komenský, Masaryk, Mucha, Janáček, naposledy i Milan Kundera.

Janáčka mám ze všech nejraději, všechny jeho opery, stejně tak Po zarostlém chodníčku, Sinfoniettu...

K Moravě se hlásím. Podle babiččina receptu vařím masové taštičky, na Vánoce peču vanilkové rohlíčky a poslouchám lidové koledy, nejraději v podání Dušana a Luboše Holých.

Na Vánoce, na ty hody, zamrzaly v studnách vody. Jenom jedna nezamrzla, kde Maria syna kúpe...

Na Moravu jsem myslela i při návštěvě palestinského Betléma. Je opravdu jiný než z písniček a voda ve studnách tam určitě nezamrzá.

A tak i nadále v mých představách platí, že se Kristus narodil na chudé valašské salaši.

Na výletě do kraje prarodičů se nás tenkrát sešlo víc než padesát. Rodina zkošatěla a vstřebala novou krev od Francouzů, Italů, Japonců, Arabů a kdovíkoho ještě. Vlastně jsme odrodilci.

Moje vzdálená moravská příbuzná se narodila doma. Jmenuje se Kateřina, je krásná. Husté černé kučeravé vlasy, oči ze sametu, sladké rty. Porodila čtyři děti, má čtyři vnoučata, pevná ňadra a štíhlý pas. Ráda se miluje a mluví o tom.

Vdávala se mladá, vzala si obhroublého surovce. Proč, Kačenko? „Slíbil, že spolu utečeme do Kanady. To jsem chtěla – pryč z domova, zbavit se otce. Ale nikam jsme nejeli.“

Namísto otce dostala manžela. Mlátil ji každý den.

„Nakonec jsme došli do poradny. Ale řekli, nedá se nic dělat! Neboť tak mi prý projevuje lásku.“

Rozvedla se, teprve když se obě starší dcery vdaly.

„Ty už májí doma klid! Ale nemysli si – také musí poslouchat! U nás ženy poslouchají. Jako moja mama. Co tata řekl, bylo svaté. Naštěstí už je nebožtík.“

Ženy poslouchají. Pracují celý den, muže obslouží, přinesou jídlo na stůl, samy obědvají v kuchyni.

„Takové už to přece jenom není. My už sedíme kolem jednoho stolu, ale mama pořád chlapcům nadržuje!“

Ani po rozvodu se Kateřina muže nezbavila.

„Nemohu mít známost, každý se ho bojí. Děckám řekl, ať na mě žalují. Že prý jsem kurva!“

Namluvila si básníka, co objímal stromy, ale peníze nenosil a hospodářství mu nic neříkalo. Vztah, který nevydržel.

Jezdila jsem za ní ráda. Dům byl plný dětí a její laskavé péče. Vařila, pekla, a když měla chvíli, přibíjela na venkovní zdi izolační desky. V nedalekých lázních sloužila jako lazebnice. Jednou mě položila na stůl, namasírovala mi hlavu, krk a záda – to se mi ještě nikdy nestalo.

Chtěla jsem její kraj poznat – zahradu mé babičky, starou jabloň, silnici, kterou budoval pradědeček starosta. Věděla jsem, že už padesát let vede místní kroniku stejný člověk, starý děda, ale prý mu to dobře myslí a hodně si pamatuje. Doufala jsem, že v kronice najdu jména svých příbuzných a dozvím se, co všechno se tu dělo. Vždyť moje babička ještě chodila na robotu, a přesto vystudovala, dokonce uměla francouzsky. V jaké škole se to naučila? Co dělali místní lidé za války? Působili v místních kopcích partyzáni?

Kronikář byl opravdu starý. Zemřela mu žena, v zatuchlém domku bydlel sám. Vzpomínal na pěkné časy, kdy v okně kvetly muškáty. Jména mých příbuzných našel, ale jiná, než jsem znala. Statek koupili cizí lidé, zbourali ho a postavili nový z tvárnic.

A co válka? Nu, v lese se prý nějací lidé skrývali, ale hlavně že odešli ti „židáci“.

Kronikář se konečně rozmluvil, neboť Židé byli jeho téma. Do konce schraňoval i karikatury z padesátých let. Doba kolektivizace, procesů? Z jeho strany nezájem. Zato Židé a jejich světové spiknutí!

Tak jsem seděla, poslouchala a všechno natáčela na magnetofon. Kde je ten záznam, už nevím a hledat ho nechci.

Nenáviděl Židy – nebyl tady jediný. Moje babička mluvila stejně, dokonce i moje matka. Možná právě proto mám mnoho židovských přátel (pokud se o jejich původu vůbec dozvím). Nedůvěru k lidem, kteří „nejsou jako my“, si moje moravská matka s sebou odnesla i do Paříže, kde strávila část života. „Uvidíš-li Araba, raději přejdi ulici,“ nabádala mě. Takže jsem si později namluvila Iráčana a založila s ním rodinu.

Kronikářovy názory aktualizovali jiní místní strýcové. Dříve to byli „židáci“, dnes jsou to muslimové. Všichni ti cizáci a zašmouranci, které tady díkybohu nemáme, ale víme, že mlátí své ženy a vnucují nám mešity. Prý uprchlíci! Vyžírky, co nechtějí makat – ani to neumějí, jen prachy, znásilňovat naše modrooké děvčice a zabíjet nás!

Případá mi to divné. Moravané přece byli vždy podnikaví – do světa! Do Prahy, do Vídně, do Itálie, na Balkán a často dál!

Na Javorině v jedné dolině černý havran voděnku pije. Voděnku pije, sám si ju kalí, že mám frajárku v tom cizím kraji...

Dunaj, širé pole... Dunaj a tam na druhém břehu Uhry – Maďarsko. Přicházelo odtud cizí nebezpečí, ale podle jedné z pověstí odtud na Moravu prchal i mladý král. Pronásledovali ho, musel se skrývat, převlékat za dívku. Zakrytý obličej, v ústech růži, aby nepromluvil – maďarsky. Odtud prý Jízda králů. Toužila jsem ji jednou prožít.

A tak se i stalo.

Je osm hodin ráno a před kostel přijíždějí jezdci na ověněných koních. Spletené hřívky, květy, barevné fábory, vyšívané pentle, velká papírová srdce zavěšená na hrudi zvířat. Tolik koní, a každý je jiný. Tmaví a mocní, březí klisna a grošák, selští koně, udivení, co se děje. Brání se a vzpínají. Děsí se davu. Před statkem starosty vypukla tlačénice, velká mela, kuň mi v ní stoupl na nohu – „Tož dávajtě pozor,“ říká tetka.

Nádhera koní i jezdců. Všichni jsou v kroji – modré vlněné gatě do kožených holínek, naškrobené košile, kohoutí péro na čepici. Jejich zástava – červený turecký šátek. Drží se rovně, mladí chlapci, silná těla.

Muži na ulici si vykračují v bílém. Kalhoty jsou široké, zástěra dlouhá a vyšívaná. To jsou hospodáři, mocní, mužní, sebevědomí. Jejich ženy tučných těl nabízejí stopečky slivovice. Dechovka hraje Kolíne, Kolíne.

Jezdci přišli prosit starostu o syna za krále. Budou ho chránit a za soumraku vrátí dom, slibují. Starosta souhlasí, ale žádá, aby koně šetřili, krále bránili, zůstali slušní a moc nepili.

Král je mladý, ještě chlapec. Ženský kroj, pod čelenkou zdobenou zrcátky a květy obličej skrytý za fábory. V ústech má opravdovou žlutou růži. Na bělouši sedí pevně, po boku dva ochránce, rovněž v ženských šatech, ale s šavlemi. Všichni na bělostných koních vyzdobených květy.

„Hýlom, hýlom, poslouchajtě! Máme krále chudobného, ale velmi poctivého. Chodí bosý, nemá gatě, musí chodit po žebrotě. Hýlom!“

„Na krále, na krále!“ volají jezdci z družiny. Mladým děvčatům přejí šťastné milování, tetičkám zdravíčko. Trochu neslušní i sprostí, někdy také vtipní. Prosí o peníze a lidé – hlavně místní – nešetří. Bankovky strkají jezdci do holínek, drobné házejí do kasičky.

Podél průvodu se šine dav cizích čumilů, fotografů, filmařů, turistů v šortkách. Hodně jich přijelo i z ciziny, hlavně Holanďané se sem stahují, dokonce si ve vesnicích kupují staré domy na rekreaci.

Průvod postupuje pomalu, jezdci jsou opilí, unavení koně zavírají oči. Květy a zrcátka, rudé střapce na modrých kazajkách jezdců. „Hýlom, hýlom,“ opakují. Co vlastně to slovo znamená?

Ptám se lidí, nikdo neví.

A sotva by uvěřili, že ono divné „hýlom“ pochází od jejich – ale i mých – vzdálených předků až z asijského Kyrgyzstánu. DNA moravských Slováků má s Kyrgyzy podobnou genetickou strukturu. Takže opravdu muslimové a modrooké děvčice?

Král a jeho ochránce ▲

Jízda králů, průvod ▼

„Hallani“ (slyšet) nebo „hivóm“ (volám).

A co ten král byl zač?

„Máme krále chudobného, ale velmi poctivého!“

Mohl to být Svatopluk II., velkomoravský kníže, který po jedné bitvě zmizel. Nebo mladý král Václav, vracející se do Čech. Či uherský král Matyáš Korvín. Po neúspěšném boji s Jiřím z Poděbrad, převlečený za ženu, ozdobený pentlemi a zcela bez prostředků, utíkal na svůj hrad v Trenčíně. Cestou prosil vesničany o jídlo. A nakonec možná i hanácký král Ječmínek, který se skrýval v obilí.

„Král je chudobný, ukradli mu sto koní z prázdných stájí, sto volů z prázdných dvorů, sto dukátů z prázdných truhlic!“

Lidé pozorují oblohu. Hlavně ať neprší, naškrobené rukávce déšť nesnesou.

Na pódiu před kostelem konečně hraje moravská hudba. Verbíři a verbuňk.

V Hodoníně za vojáčka mňa brali, moje vlásky nakratúčko strihali. Moje vlásky na kolena padaly, moja mamka aj frajárka plakaly...

Do vojny prý odcházeli na čtrnáct let. Oni to pochopitelně už nepamatují, což ovšem neznamená, že nejsou chlapi!

Dupají, skáčou, do podřepu, udeřit o zem a plácnout o holínku. Taneční kroky jsou složité – chlapec má ruce roztažené, kohoutí péro na kloboučku, hledí na své nohy, aby nepřešlápl. Je to pěkné! Kapely mezi sebou soutěží, když spustí jedni, spustí i druzí.

Je poledne a všichni mají hlad a žízeň. Bohatší jdou do restaurace, ostatní na trh. Ze stánků voní pečené maso, všude pivo. Také zboží jako všude, dokonce i kopie károvaných muslimských šátků, stejných, jaké nosil i palestinský vůdce Arafat. To zde ale sotva bude někdo vědět.

Odpoledne vyjde průvod. Konečně se vyšňořily i ženy. Kalhoty pod kolena a blůzky z viskózy vyměnily za spodničky, barevné, květy poseté či černé jemně plisované sukně, hranaté rukávce, samet a zlato. Ach, ty výšivky! Všechno ruční práce! Dívčí tvář pod září čelenky v záplavě krajek. Krátká sukně jí odstává od těla, jemná kůže holínek seskládaná do varhánků. Jako by zde ona byla pro kroj, nikoliv kroj pro ni. Celkem obyčejná dívka, jako každá jiná. Nyní přenádherná! Tu stojí, podobná modle, a nechá se obdivovat.

Celé okolí, každá vesnice má jiné květy, vzory, barvy. Staří manželé, ona hlavu ovinutou šátkem, ani vlásek nepřechnívá. Neslušelo se přece, aby vdaná žena dávala na odiv bohatství svých vlasů, nástroj ďábla pokušitele, to věděla i moje babička.

Ty jsi, Kačenko, bílá růža, tobě nebylo třeba muže. Dneska nevěsta, zajtra žena, dnes večer budeš začepená...

Rodina, otec, matka, prarodiče vyvezli děti poskládané ve vozíku na polštářích, grošovaná kobyła, tiskne se k ní hříbě. Jdou pomalým krokem, pyšní a blahobytní. Dům mají omítnutý, okna nová a poslední model toyoty pro hospodáře. Peníze, majetek!

Zaspala nevěsta v strážnickej dolině. Přišla na ňu mamka, vstaň, nevěsto, hore, snad ses už vyspala! Běž podojit krávy, které nedostala!

Tato nevěsta však mamce dokázala odpovědět:

Chtěli-li ste mít kravičku rohatú, měli ste si vybrat nevestu bohatú!

Já nevěřím, že to řekla. Že si ve svém postavení něco takového dovolila. Patrně toužila po svobodě, odtud ta písnička.

Představuji si udřenou mladou ženu, jak padá únavou. Provádali ji, třeba nechtěla. Když zaspala v dolině, byla možná bosá, ale v neděli do kostela určitě oblékala kroj.

Kroje! Všude na světě bývají velmi pestré, jako by všechny ty barvy, vyšívaní, zrcátka a třpytky měly zastříti skutečnost, že se lidé musí oblékat stejně, podobni zdobným ptákům jedné čeledi. Neboť vybočovat z řady, vymezovat se vůči ostatním je nebezpečné. Bílou vránu její družky uklovou.

„Děvčice už nechtějí kroje nosit, také jich ubývá, jen co mají lidé doma. Nikdo už to nechce šít, a co teprve vyšívat!“ říká místní učitelka. „Vždyť to je taky nějaká práce. Dříve seděly doma a vyšívaly, nikam nechodily, rodiče si pohlídali, aby syn i dcérka šli rovnou cestou. To už je všechno pryč. Všichni chtějí ven a pryč z dědiny a do města. Nebaví je hospodařit, hrabat se v zemi.“

Ani já bych nechtěla vyšívat kroje, žít na tradičním moravském venkově v časech mé babičky, a vlastně ani teď. Stát se bílou vránou. Navzdory máslovým koláčům, krásným písničkám i dobrému vínku. Jaká škoda!

Jízda králů končí. Průvod dorazí ke stadionu a tam se rozpustí, jako když řeka vteče do moře. Šohajové sedají na motorky a míří do hospody.

Je horko, jdeme si zaplavat.

V zatopené štěrkovně prý žijí obrovští sumci. Věřím tomu – podle břehu pluje sumeček, ještě je malý, nebojí se, pohybuje vousy. Pršet už nebude, kvetou lípy a na břehu řeky Moravy se stříbrně chvěje listí osiky.

Cesta na ostrov

TRENTINO

Projeli jsme Brenner a jsme v Itálii. Alto Adige, Trentino. Strmá údolí a hluboko pod útesy divoká zelenká voda.

Tudy vede jedna z nemnohých horských cest. Od nepaměti průchod obchodníků, pašeráků, nepřátelských vojsk i mocných panovníků, průchod dobře strážný pevnostmi na útesech. Středověké hrady, nehostinné, nevhodné k životu, z nové autostrády dobře viditelné.

Jaká dramatická, nesmiřitelná je tahle krajina! My, kteří obýváme českou kotlinu, sotva chápeme, jak lze žít na strmé skále, pod temným lesem, i to, jak do takových míst člověk vůbec pronikne.

Pod pastvinami pěstují révu. Na každém kousíčku horské půdy, všude, kam slunce dosáhne, zraje hrozny. Bílé víno v kádích se začínajícím podzimem lehounce perlí.

Poté se údolí se rozšiřuje a plní jablečnými sady. Vzduch voní jablky. Nízké stromky s vodorovnými větvemi, aby sklizeň byla snadná, plodí jablka stejně velká i barevná, zelená, červená, žlutá, bez kazu, šťavnatá moderní jablka obklopená průmyslovými sklady, horami bedniček z umělé hmoty.

Začíná podzim, slunce hřeje, na stáncích kolem silnic ona místní jablka, hrušky a ještě brambory, špek, chléb a víno – hojnost všeho. Některé láhve jsou opatřené portrétem Adolfa Hitlera – kdo si koupí takové víno?

Pod dálnicí leží městečka starých Galů a Římanů. Domy, které přečkaly staletí, patrně na stále stejných základech, stejné zdi, dokonce i tvar střech. Co se na jejich původní podobě změnilo, laik nepozná. Kamenné, na sebe natlačené, s klenutými podchody, stále obývané, možná dokonce potomky potomků dávných stavitelů. Do sebe vrostlá lidská obydlí dnes tvoří jádro obrovitého městského plodu z ocele a skla, který se stále zvětšuje.

Je to kraj urputných lidí, mluví italsky, v dědictví po Habsburcích německy. Pro rakouské turisty vaří jejich jídla.

Prerušili jsme cestu, chtěli jsme se té země dotknout, po jedné z pěšin vystoupat ke staré pevnosti – opevněnému kostelu. Kostelník nebo snad správce je vděčný za zájem, on tu tráví celý život.

Lidé, které už nepotkám, květiny, které u nás nerostou, jazyk, kterému nerozumím. Nemám čas, i můj zájem je omezený, směřuji jinam a na rozdíl od dávných cestovatelů se tam mohu dopravit rychle.

Jízda po dálnici je jako zrychlený film a člověk si zapamatuje sotva pár záběrů.

Z Trentina přijíždíme do Piemontu. Piede de monte – nohy hor. Divoká voda řeky Pádu se tu zastaví, náhle mohutná a pomalá, svlažuje zdejší roviny, pole kukuřice a v krajině rozložená města. Zde se už německy nemluví, cesty jsou rovné a za poledního žáru docela pusté. Vjíždíme do regionu Veneto, dálnice vede do nedalekých Benátek, my odbočujeme na západ.